

Chtěl Churchill Spojené státy evropské?

Ano – v Curychu 19. září 1946 vyzval k vybudování jakýchsi Spojených států evropských. Británii v nich ale neviděl: měla být přítelem a patronem, ne členem.

Ten projev stojí za pět minut i po osmdesáti letech, protože v něm je skoro všechno, s čím se Evropa potýká dodnes – včetně britského rozpolcení.

Muž, který právě vyhrál válku

Curych, podzim 1946. Evropa je v troskách, miliony lidí bez domova, začíná studená válka. Na univerzitní pódium vystoupí Winston Churchill – už ne premiér, prohrál volby – a místo řeči o vítězství mluví o „evropské tragédii“ a o léku na ni: „Musíme vybudovat jakési Spojené státy evropské.“

Apak věta, která musela sálu vyrazit dech: prvním krokem má být partnerství Francie a Německa. Rok po válce, od muže, který proti Německu válku vedl. „Nemůže být obnovy Evropy bez duchovně velké Francie a duchovně velkého Německa,“ řekl doslova.

Co v projevu ještě zaznělo

Dvě myšlenky stojí za vytažení. Zaprvé rovnost malých: struktura Spojených států evropských má být taková, aby „materiální síla jednotlivého státu byla méně důležitá – malé národy budou platit stejně jako velké“. Pro zemi jako Česko dodnes nejlepší jednou větou vyslovený argument, proč se malým státům vyplácí společné instituce.

Zadruhé naléhavost. Churchill varoval, že času není nazbyt: „Jestli máme vytvořit Spojené státy evropské, ať už se budou jmenovat jakkoli, musíme začít teď.“

Háček jménem Británie

Kde v tom všem byla Británie? Venku. Churchill vyjmenoval, kdo má být „přáteli a patrony nové Evropy“: „Velká Británie, britské společenství národů, mocná Amerika – a věřím, že i sovětské Rusko.“ Patron, ne člen; sponzor, ne spoluobčan. Británie se pak podle toho skutečně chovala – do společenství vstoupila pozdě (1973), s výjimkami, a v roce 2020 odešla. Osmdesát let britských rozpaků z Evropy je v tom jednom souvětí z Curychu.

Co z toho vzešlo

Projev rozhybal evropské hnutí: haagský kongres 1948, Rada Evropy 1949 – a v roce 1950 Schumanova deklarace, která francouzsko-německé partnerství proměnila z řečnické figury v uhlí, ocel a instituce. Dnešní Unie tedy opravdu začala růst přesně tam, kam Churchill ukázal.

Zbývá jeho otázka, kterou v Curychu položil mezi řádky a kterou dnes slyšíme znovu: má Evropa být hráčem mezi velmocemi, nebo šachovnicí, na které hrají jiní? Churchill svou odpověď řekl nahlas už v roce 1946.

Všechny otázky →

ČASTÉ OTÁZKY

Kdy a kde Churchill projev pronesl?

19. září 1946 na univerzitě v Curychu, rok po konci války, jako vůdce britské opozice. Projev je dnes považován za jeden ze zakládajících textů evropské integrace.

Co přesně Churchill navrhl?

Vybudovat „jakési Spojené státy evropské“ a jako první krok partnerství Francie a Německa – rok po válce šokující myšlenka. Malé národy v nich měly platit stejně jako velké.

Počítal Churchill s Británií jako členem?

Ne. Británie a Commonwealth měly být spolu s Amerikou „přáteli a patrony“ nové Evropy, ne její součástí. Británie pak skutečně stála mimo – do EHS vstoupila až 1973 a v roce 2020 odešla.

Co z projevu vzešlo?

Vlna evropského hnutí, haagský kongres 1948 a Rada Evropy 1949. Praktickou integraci pak odstartovala Schumanova deklarace 1950 – přesně v duchu francouzsko-německého partnerství, které Churchill navrhl.

Proč projev citují dodnes?

Protože ukazuje, že myšlenka sjednocené Evropy není bruselský vynález, ale odpověď vítěze války na otázku, jak zabránit další. A protože jeho věta o Evropě mezi velmocemi platí čím dál víc.

ZDROJE

- Text projevu: Churchill, University of Zurich, 19. 9. 1946 (International Churchill Society / churchill-in-zurich.ch)
- Haagský kongres (1948), Rada Evropy (1949)
- Hillsdale Churchill Project: Churchill, Britain, and European Unity